
POLGÁRI JOG

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztők:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

Magánjogi törvénykönyv és birói gyakorlat.*

Irta: *Dr. Szladits Károly*, egyetemi ny. r. tanár.

A kódexjavaslat és a birói gyakorlat viszonyára vonatkozólag három főkérdés tolu elénk:

- 1) Pótolhatja-e a birói gyakorlat a kódex hiányát?
- 2) A javaslat jelenlegi szerkezete elegendő érvényesülési teret enged-e a birói gyakorlatnak?
- 3) Mi a birói gyakorlat szerepe a kódexnek az életbe átvitele körül?

I.

Vajjon mai birói gyakorlatunk képes-e huzamosan pótolni a kódex hiányát? Hogy ez a kérdés egyáltalán felmerülhetett, az már magában tanusítja, milyen határtalan elismeréssel és bizalommal viseltetik jogászközönségünk királyi Kúriáknak jogfejlesztő bölcsesége iránt. Ezt nem is csodálhatni. Hiszen a királyi Kúria igazságszolgáltatásunknak valóságos palladiuma, amely több mint két évszázad óta jelenti számunkra a jogélet folytonosságát és amely az 1848. évet követő jogi összeomlás után legfőbb konszolidáló faktora volt magánjogi rendszerünknek.

Valamely jogrendszerben az irott és iratlan jog viszonya egymáshoz legtöbbsnyire plusz és mínusz kérdés. Negyvennyolc előtti jogunkban az irott jog a túlnyomó. Werbőczy, ha forma szerint nem is törvény, de törvényerejű irott jogforrás és a sokszázados szokásjog Werbőczyt nem alakította át nagyobb mértékben, mint amennyit három és fél évszázad alatt a viszonyok változása természetesnek tüntet fel. 1861. óta azonban ez a viszony gyökeresen megváltozott. Azóta az esetjog nyo-

* A Civiljogászok Vitatársaságában f. év május havában tartott előadás foglalata.

mult előtérbe, úgy hogy mai magánjogunkat csakugyan túlnyomóan íratlan, esetjogi jogrendszernek minősíthetjük.

Ez a mi esetjogi jogrendszerünk azonban távolról sem olyan, mint az angol. Hiányzik belőle mindenkéltől a precedensek hat évszázados szakadatlan láncolata, amely jóformán a jogélet minden jelenségét kimeríti. Az angol esetjogi rendszer olyan mint a korallsziget, amelyen az egyes szemecskék organikusan összefüggésben vannak. A mi esetjogunk ezzel szemben sokkal inkább cseppfolyós, semhogy szilárd bázisául szolgálhatna a magánjog épületének. Döntvényjogunk ugyan újabban javított ezen a helyzeten, de természetes, hogy a döntvényezéssel a Kúria nem alkothat teljes, rendszeres és hézagmentes írott jogrendszert.

Kúriánk különösen az utolsó harminc esztendő alatt óriási munkát végzett esetjogunk kifejlesztése körül, noha nem szabad felednünk, hogy ebben nagy mértékben segítségére voltak a kódex előmunkálatai is. De bármily elismeréssel vagyunk is e jogfejlesztő működés iránt, mégsem tagadhatjuk, hogy ez a kódex hiányát nem pótolhatja. Ennek okait klasszikus tömörséggel fejtette ki Szászy Béla a kódexjavaslat bevezető jogászegyleti előadásában (1928. március 7.)* Ez okok elseje a szokásjogi szabályok kialakulásának lassú és nehézkes volta. „Szembetűnő, hogy milyen lassan, milyen nehezen és a jogkereső felek részéről mennyi áldozat árán születik meg egy ilyen jogszabály és milyen bizonytalan és ingatag marad annak továbbra is az érvénye“ (Szászy id. h. 11. lap). „Ki tudná megmondani, hány jogkereső fél áldozatkészsége és perlekedő ténykedése, hány jogesét eldöntése szükséges ahhoz, amíg ilyen uton egy általánosan érvényesülő és állandóan követett szokásjogi tétel kialakul és meggyökeresedik. Nyilvánvaló, hogy az ilyen jogrendszer, amely kénytelen úgyszólván minden egyes új jogesetre a felek költségén külön törvényt alkottatni a bíróság által, szegény nemzetnek nem való, költséges jogrendszer.“ (Szászy id. h. 12. lap.)

a) Kétségtelen, hogy a bírói gyakorlat nem nyújthatja a jogbiztonságnak azt a mértékét, amelyet a mai élénk forgalmi élet megkíván. Lássuk ennek néhány példáját: Ma sem tudjuk, hogy a közszerzemény a házasság megszűntekor közös tulajdonná válik-e, vagy csupán követelési jogot ad-e a közszerzőnek a másik házastárs vagyonaiban? Nem tudjuk, kihat-e a királyi kegyelemmel

* Magyar Jogászegyleti Értekezések, Új folyam XX. kötet, 98. füzet.

törvényesítés a törvény erejénél fogva a törvényesítő atya rokonaira? A birtokban kétséges, vajjon lehet-e ma még önségéllyel élni a birtok visszaszerzése végett? Nem tudjuk biztonsággal megállapítani, van-e helye új építményi jog és örökbérleti jog alapításának? Majd hetven évvel az országbírói értekezlet után nem tudjuk, hogy az özvegyi öröklés hatályban van-e, vagy sem. Nem tudjuk dogmatikus pontossággal meghatározni, hogy az ági örökös mennyiben örökös és mennyiben hagyományos? A levegőben függ a végrendeleti végrehajtó jogi helyzete. E példákat még sokszorozhatnók.

b) Esetjogi rendszerünknek másik nagy inkonvenienziája, hogy a bírói gyakorlat elméletileg kellőleg meg nem alapozott tételekkel saját magának emel olyan *torlaszokat*, amelyeket nem tud elhárítani anélkül, hogy más alapelvekkel ellentétbe ne kerüljön. Ilyen például a telekkönyvbe be nem jegyzett vevő helyzete. Itt a bírói gyakorlat nyilvánvaló ellentétbe került az írott joggal. Ezt az ellentétet nem tudja kiküszöbölni, de viszont éppen emiatt nem tudja a saját maga álláspontját sem önellentmondástól ment rendszerben kialakítani. Ma nem tudjuk, hogy a telekkönyvön kívül birtokba lépett vevő tulajdonos-e, vagy sem, hogy a pusztá adás-vételről való tudomás rosszhiszeművé teszi-e harmadik személy telekkönyvi megszerzését. Oly bizonytalanság ez, amely egyenesen telekkönyvi jogunk alapelveit veszélyezteti. — Hasonló korlátot emelt magának a királyi Kúria, amikor elvi határozatban kimondta, hogy a rövid kamatélvülés szabálya nem terjed ki az olyan kamatokra, amelyek nem erednek hitelezési ügyletekből. Ennek folyományaként törvényes kamatot harminckét esztendőn át lehetne követelni. A Kúria kénytelen volt e nehézség elől olyképpen kitérni, hogy a hosszabb időről felgyűlt kamathátralék megítélését különböző címeken (vélelmezett joglemondás) mellőzte.

c) Emellett a bírói gyakorlat önmagában nem képes megvalósítani azokat a *reformokat*, amelyekre jogéletünk már régóta megérett. Igaz, hogy Kúriánk a jogfejlesztés körében eddig is nagyon merész volt. Így például a törvénytelen gyermek öröklési jogát a 79. számú döntvény praeter legem alapozta meg. De számos más kérdésben a bíróságot megkötik a kétségtelen írott jogszabályok és az a jogforrástani alapelv, hogy a bíróság nem alkothat formászerűen, bevallottan új jogszabályt. Így például a közszerzemény intézményének bifurkációja rendi különbség szerint ma már tarthatatlan anakronizmus. Jogéletünkben a közszerzemény mint a polgári rendnek leginkább megfelelő házassági vagyoni jogi rendszer mély

gyökeret vert. Bírói gyakorlatunk a negyvennyolcadiki reformeszmeék alapján, a polgári jogegyenlőség jegyében, a közszereményt rendi különbség nélkül is kiterjeszthette volna. Ezzel éppen ellenkezőleg Kúriánk egyre mélyebben bonyolódik bele a rendi megkülömböztetésbe a honorációrok kategóriájának egyre növekvő kiszélesítése útján. Ebből a dilemmából ma már csak a törvényhozás segítheti ki jogunkat.

Ilyen tételes jogi visszásság, hogy az örökös hitelezője önkényesen válogathat az örökösnek *cum viribus*, vagy *pro viribus* felelőssé tétele közt. Az eladósodott örökség lebonyolítására új intézményekre lenne szükség, aminő a hitelezők összehívása, a passzív hagyatéknak csődön kívüli lebonyolítása gondnoki felszámolás útján. Mindezeket a bírói gyakorlat magából ki nem fejlesztheti.

Általában nem képes a bírói gyakorlat megteremteni a jogszabályoknak azokat a pozitív elhatárolásait, melyeket a német „Vorschriften rein positiver Natur“ névvel jelölnek. Ilyenek különösen a rövidebb elévülési és elbirtoklási határidők. Igaz, hogy ezek hiányán a bírói gyakorlat némiképp segíthet a hallgatag joglemondás fogalmának bő alkalmazásával, de ez nagyon esetleges és önkényes elhatárolás.

Mindezeket egybevetve látnivaló, hogy az esetjogi jogrendszernek olyan benmrejlő hiányai és fogyatkozásai vannak, amelyek hovatovább elviselhetetlenné teszik a velükjáró bizonytalanságot.

1911. évi

II.

I. Vajjon kódexjavaslatunk elegendő teret hagy-e a bírói ítélkezés szabad mozgásának? Mindenekelőtt rá kell mutatnunk a *blankettaszabályok* sokaságára, amelyeket majd a jogalkalmazásnak kell kitöltenie bírói értékítéletek formálásával. Bírói mérlegelésnek van fenntartva, hogy mi a jöerkölsbe ütköző, a kizsákmányoló, a közrendellenes szerződés. A szerződések méltányos és jóhiszemű értelmezése, a kötelem méltányos betöltésének kivánalma. Magánbüntetések (kőtbér, jogvesztés) méltányos enyhítése stb. Mindez elegendő rugalmasságot kölcsönöz a kódex jogának. Hogy Szász—Schwarz Gusztáv szavaival éljek: „a közvetett jogrendezés“ módszerét a törvénykönyv széles körben alkalmazza.

Nem kell tehát féltetni az életet a kódextól. Ezt legjobban mutatja a német bíróságok háborús joggyakorlata. Az ú. n. gazdasági lehetetlenülés tanát a német bíróságok nem a polgári törvénykönyv ellenére, hanem ép-

pen annak alapján, a kötelelem jóhiszemű betöltésének elvéből vezették le. (242. §) Nálunk is voltaképen a bírói gyakorlat a tervezet megfelelő szakaszából merítette a bátorságot, hogy a feleket a szerződési kötöttségből a túlságos megnehezülés címén kiszabadítsa. E § nélkül bíróságunk esetleg nem merte volna megtenni ezt a lépést, amely a szerződés kötelező erejét oly veszélyesen érinti.

2. Vannak azonban, akik keveslik a kódex blanketta-szabályaiban nyújtott bírói szabadságot. Újabban egyre inkább halljuk emlegetni, hogy a kódexet, a svájci törvénykönyv szellemében, *keretszakaszokra* kellene korlátozni, amelyeket a bírói gyakorlat volna hivatva tartalommal kitölteni. Nagy tisztelője vagyok a svájci polgári törvénykönyvnek, de példáját nem tartom követendőnek. Ez a törvény laikus bírákra van szabva és bő kantonális törvényalkotást feltételez. A mai fejlettebb és bonyolultabb forgalmi élet még a francia Codenál is részletesebb szabályokat tesz szükségessé. A svájci törvénykönyvnél több jogszabályunk van már eddigi esetjogi rendszerünkben is. Megengedem, hogy idővel, 20—30 esztendő alatt, az ilyen keretszabályokat valahogy kitölti a praxis. De hogy miért volna jobb ez a módszer, mint a részletkérdések előre eldöntése, ezt nem tudom megérteni. Többet ér az átlagigazság, mint a hosszú jogbizonytalanság árán drágán megvásárolt egyedi igazság. Nézetem szerint a kodifikáció legfőbb előnye az, hogy gazdagon kiképzett intézményeket tud nyújtani. A kódexre nekünk éppen azért van sürgős szükségünk, mert látnivaló, hogy igazságszolgáltatásunk bajainak főokát nem a perjogi intézményekben, hanem magánjogunk állapotában kell keresnünk. Mert hiszen nálunk, egy pár alapelvet nem tekintve, úgyszólván minden részletkérdés újabb és újabb bírói döntésre szorul. Megengedem, hogy bizonyos főalapelvekre nézve ma már meg lehetős biztonssággal lehet előre építeni, de ezen túl azután minden homályba vész. Mihelyt az intézmény részletei iránt érdeklődünk, minden felmerülő vita okvetlenül perre vezet, mert nincs megállapítható jogszabály. Hogy ezt az igazságügyminisztérium mennyire érzi; az kiviláglik Szászy szavaiból, amikor rámutat arra, hogy a minisztérium milyen zavarba jut sokszor a legegyszerűbb törvénybizonyítvány kiadásánál. Esetjogi rendszerünk csupa házag, már pedig minden hézag megannyi perforrás. Igaz, hogy Szászy—Schwarz Gusztáv szerint minden új jogszabály is megannyi új kétségnek nyit kaput. De végre mégis csak szép számmal vannak kétséget kizáró módon szövegezzhető jogszabályok és az emberek mégsem szívesen folytatnak szélmalomharcot világos

paragrafusok szóhangzata ellen. Az csak előny, hogy a kódex számos intézményt sokkal részletesebben, bővebb kazuisztikával épít ki, mint mai jogunk, amely egyes intézményeket bizony meglehetősen szegényesen és darabosan képezett ki; mert éppen ez a részletes kiépítés adja mag a kódex megalkotásának leggyakorlatibb hasznát.

A részletes kodifikáció ellenzői kifogásolják például a kiskorú cselekvőképességének tüzetes szabályozását. Szerintük elegendő lenne az alaptétel, hogy t. i. a kiskorúval szerződő teljeskorú kötve lesz a törvényes képviselő hozzájárulásának eldőltségéig. De ma pl. nem tudjuk megmondani, *meddig* marad kötve a teljeskorú fél, ha tudta és meddig, ha nem tudta, hogy a másik fél kiskorú; kivel szemben kell nyilvánítani a jóváhagyást vagy elállást; hogyan állunk a kiskorú egyoldalú jognyilatkozataival és a hozzá intézett egyoldalú ügyletekkel stb.

Ha például fölhányják, hogy a svájci törvénykönyv egyetlen szakaszban végez az utóöröklési joggal, mi ellenben a szakaszok egész sorozatával részletezzük az előörökös rendelkező jogát és az utóörökösrel való elszámolását, akkor azt mondom, hogy ezzel az egy szakasszal mi jogászok, igazán nem tudunk mit csinálni. Végre is a svájciak is úgy segítenek magukon, hogy leírják a német kommentárokat és ezzel töltik ki kódexük keretszakaszait.

Különösen jótékony hatású a kötelmi jog fejezeteinek gazdag kiképzése. Elvégre a szerződő felek nem gondolhatnak előre minden eshetőségre és nem írhatnak bele egész törvénykönyveket szerződéseikbe. De még a kaute-láris jurisprudentia is bővebb kazuisztikus joganyagot tételez fel, amelyhez a felek eltérő intencióit hozzáidomíthatja. Így például nagy jelentőségű a kötelemszegés következményeinek minden irányú kiképzése: nem darabosan, egy szerződésnemre, mint ma kereskedelmi jogunk a vételre teszi, hanem általános szabályozásként a kötelmi jog egész területére. Nagyon üdvös a kezes sortartási kifogásának tüzetesebb részletezése: meddig kell elmennie a hitellezőnek a végrehajtásban, amíg a közönséges kezes ellen fordulhat és mi ezzel szemben a kártalanító kezes helyzete. Az egyetemlegesség szabályozásában a szubjektíve és objektíve ható kifogások rendezése sok kételyt oszthat el. Ugyanígy a felmondás szabályai: hogyan mondjunk fel, ha a másik fél cselekvőképtelen, vagy távol van. Sok kontroverziát előz meg a mellékkötelezettek: zálog-, jelzálogadás, kezes, egymáshoz való viszonyának szabályozása. Az ilyen hasznos részletezések adják a kódex paragrafuserdejének nagy tömegét.

3. Azt a kifogást is hallottuk, hogy a kódex nagyon doktrinér: általános absztrakt tételeket állít föl, általános fogalommeghatározásokkal dolgozik. Ám nem szabad felednünk, hogy ez a kontinentális modern jogok általános jellemvonása az angolszászal szemben. A jogszabályok *konkrét* kialakítása csak olyan esetjogi rendszerben lehetséges, amely évszázadok óta kiterjed a jogeseteknek jóformán minden lehető változásra. Ilyen volt a római remek jog is. De már a középkori római jogi irodalom a kontinensen *filozófikus* jogot alakított ki. Ennek hátránya ugyan a simulékonyság bizonyos hiánya, de óriási előnye az általánosítás, amelynél fogva nem minden új tényállás ad fel új jogi problémát, hanem eldöntése az általános tételekből vezethető le.

Az idegenkedés ettől az ú. n. doktrinalizmustól főleg onnan ered, mert attól félnek, hogy megint nagy tömegeit kell recipiálni az idegen, német eredetű szabályoknak. Ám ezzel szemben tekintetbe kell venni, hogy jogfejlődésünk útja e tekintetben meglehetősen kötve van. Az 1848—49-es gátszakadás nyomán bő áradatban zuhant hazai jogunk talajára a római jog. Formaszerű recepcióról nem beszélhetünk. De igenis az osztrák jogon át közvetített bő tartalmi recepció történt. Az, hogy ilyképpen belekerültünk a német-római jogi gondolkodás tengelyébe, immár történelmi tény. Sokkal helyesebb, ha jogunkat ebben az eszmekörben öntudatosan továbbfejlesztjük és magunkévá tesszük a pandektairódalom eredményeit, mintha azzal akarjuk leplezni magunk előtt mai vagy jogunk eredetét, hogy megelégszünk azzal a tökéletlenebb, hézagosabb, darabosabb recepcióval, amely bírói gyakorlatunkban nyilvánul.

III.

Kétségtelen, hogy a kódex az új szabályok tömegét zúdítja jogéletünkre. Az ilyen még nem emésztett szabálytömeg mindig bizonyos jogéleti indiszpozícióval jár. Éppen azért szükséges, hogy a bírói gyakorlat az új jogszabálytömegek befogadására *elő legyen készítve*.

Szerencsénkre a *kölcsönös egymáshoz hasonulásnak* ez a folyamata az első Tervezet megjelenése óta, tehát immár 29 esztendeje folyik. Kétségtelen, hogy a bírói gyakorlat és a kódexjavaslat között lényeges közeledés történt, és pedig mind a két oldalról. Megindult a hídverés a szakadék fölött, amely a mai jogot a kódex jogától elválasztja.

Ami mindenek előtt a kódexjavaslatot illeti: annak új átdolgozása egészen öntudatosan tűzte maga elé célul,

hogy amennyire csak lehetséges, a bírói gyakorlat eredményeit fogja feldolgozni. A javaslat hű maradt programjához és a gyakorlathoz ragaszkodik akkor is, ha ennek eredményei elméletileg talán nem is teljesen igazolhatók. Így például a dologilag ható elidegenítési és terhelési tilalmak tekintetében átvette a javaslat a 74. T. Ü. H. meglehetősen darabos megoldását. A köteles részért való felelősség meghatározásában nem Groschmid matematikai pontosságú tervezetét, hanem a bírói gyakorlat nem mindenben kiegyenlített rendszerét követi. Ezenfelül számos olyan gondolat gazdagítja Tervezetünket, amelyet a bírói gyakorlat jogfejlesztő ereje önállóan, külföldi példák követése nélkül önmagából alakított ki. Ilyen a menyartás, az özvegy érdemtelensége, együtt megajándékozottak hálátlanságának következményei, a különvagyon és az ági vagyon érték-számítása, a zártfajú kötelmek sorsa részleges lehetetlenülés esetében, a termelők eladási ügyleteinek zártfajúként vélelmezése, a gazdasági lehetetlenülés rendszere és sok egyéb.

Hasonlíthatatlanul nagyobb befolyásuk volt azonban maguknak a kódexjavaslatoknak a bírói gyakorlat kialakulására. Ma már számos pontban úgyszólván teljesen egybevág tervezet és praxis. Ilyen a tévedés tanának kiépítése a nyilatkozati elv alapján; kétoldalú szerződések megszegésének következményei; a kizsákmányoló szerződések és az illetéktelen befolyásolás; a harmadik javára szóló szerződés; a személyiségi érdekek védelme, különösen a tiltott cselekmények körében a nem önjogú sértett oltalmazása önmagának gyöngesége ellen; a tárgyi felelősség rendszerének zárt körré kiépítése stb.

Kívánatos, hogy ez a folyamat mindenképpen erősödjék. A kötelmi jogot a praxis jóformán a maga egészében elfogadhatja, legfeljebb egyes §-ok kivételével, amelyek ú. n. pozitív jogi korlátokat szabnak bizonyos jogelvek érvényesülésének. Hiszen Thirring Lajos mesteri alkotását a középeurópai jogi közeledés során a németek már-már általános kötelmi jogul akarták befogadni.

Az egymáshoz idomulás végett szükséges volna azonban, hogy a praxis végre szokják hozzá a szabatos szóhasználathoz és jogi fogalomelemzéshez. Hogy tegye a különböztetést megtámadás és semmisség, kötelező és rendelkező ügylet közt; különböztessen magánjogi és perjogi kifogás között; ismerje föl a különbséget az elállás és a rögtöni hatályú felmondás, általában a jövőre való szerződésszünetetés között stb.

A praxisnak ezt a hozzá hasonlúsát a Tervezet modern szerkezetéhez nagyban elősegítik azok a viták, ame-

lyek ma elméleti és gyakorlati jogászok részvételével különböző tudományos társaságokban folynak. Szász—Schwarz Gusztáv mondta egyszer azt a gyönyörű hasonlatot, hogy amiként az első római jogászok, a *pontifexek*, eredetileg *hídverők* voltak, akként lehetnek a modern jogászok is hídverők különböző nemzetek között. Ilyen hídverő régi és új jog között ma mindenki, aki hivatottsággal járul hozzá a kódexjavaslat bíráló elemzéséhez.

---

3 hónap alatt elfogyott egy teljes kiadása az
Igazságügyi Zsebtörvénytár-
nak.

Az új kiadás most jelent meg.

*Ezen kötet az eddigieken kívül ki van egészítve az 1929-április havától a mai napig megjelent minden igazságügyi törvény és rendelettel. Közöl egy igen **részletes betűsoros tárgymutatót** és bő tartalommutatót Zsebben kényelmesen elfér. Szabad szemmel jól olvasható.*

Ára egész bőrbe kötve 40 pengő.

Különlegesen vékony papíron nyomva 45 pengő.
